

Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору

Київ 2012

Інститут вищої освіти НАПН України

Свідоцтво
про державну
реєстрацію
серія КВ № 5049
від 11 квітня 2001 р.

**ВИЩА
ОСВІТА
УКРАЇНИ**

Засновано
в 2001 році

Передплатний індекс
23823

Теоретичний та науково-методичний часопис

1' 2012

Засновники:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор

Віктор Андрущенко – доктор філософських наук, професор, член кореспондент НАН України, академік НАПН України, голова наглядової ради Інституту вищої освіти НАПН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова

Редакційна колегія:

Віль Бакіров – доктор соціологічних наук, професор, ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Микола Євтух – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, академік-секретар відділення педагогіки та психології вищої школи НАПН України

Михайло Згуровський – доктор технічних наук, професор, академік НАН України, ректор Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»

Іван Зязюн – доктор філософських наук, академік НАПН України, директор інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України

Василь Кремень – доктор філософських наук, професор, академік НАН України, президент Національної Академії педагогічних наук України

Володимир Луговий – доктор педагогічних наук, професор, академік, віце-президент НАПН України, директор Інституту вищої освіти НАПН України (перший заступник головного редактора)

Микола Михальченко – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, завдувач відділу Інституту вищої освіти НАПН України, президент Української академії політичних наук

Олекса Онищенко – доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік-секретар НАН України, директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Ганна Онкович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу Інституту вищої освіти НАПН України (заступник головного редактора)

Геннадій Півняк – доктор технічних наук, професор, академік НАН України, ректор Національного гірничого університету України

Валерій Смолій – доктор історичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту історії НАН України

Михайло Степко – кандидат фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, перший заступник директора Інституту вищої освіти НАПН України

Петро Таланчук – доктор технічних наук, професор, академік НАПН України, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Василь Тацій – доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, ректор Української національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

Василь Ткаченко – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Юрій Шемшученко – доктор юридичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту держави і права НАН України

Микола Шкіль – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Редакційна колегія з напрямів:

педагогіки – Надія Бібік, Наталія Дем'яненко, Леонід Каніщенко, Галина Козакова, Ельвіра Лузік, Тамара Яценко

психології – Іван Бех, В'ячеслав Казміренко, Сергій Максименко, Віталій Татенко, Ірина Манюха

філософії – Петро Гнатенко, Леонід Губерський, Анатолій Конверський, Валентин Крисаченко, Володимир Ярошовець

політології – Микола Головатий, Володимир Горбатенко, Федір Кирилюк, Віктор Пазенюк, Віталій Скуратівський

економічної теорії – Іван Грищенко, Юрій Ніколенко, Антон Філіпченко, Дмитро Черваньов

Відповідальний секретар Маричевська Алла

Адреса редакції:

01014, м. Київ-14, вул. Бастіонна, 9
Інститут вищої освіти НАПН України
Тел.: 286-68-04, 286-63-68

Схвалено рішенням вченої ради Інституту вищої освіти НАПН України,
Протокол № 1/13 від 23 січня 2012 року

«Вища освіта України», 2012
Інститут вищої освіти НАПН України, 2012
«Педагогічна преса», 2012

Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Національна рамка кваліфікацій як інструмент інтеграції до європейського простору вищої освіти.....	6
Бех І. Д. Парадигмальна основа формування цілісної особистості студента.....	12
Сметанський М. І. Деякі аспекти поліпшення якості вищої освіти в Україні.....	18
Єліссєєв Б. П. Стратегические задачи государства в области высшего образования как оптимизационные задачи.....	25
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	32
Барановська Л.В., Барановський М.М. Використання досвіду роботи в проєктах європейського союзу <i>tempus/tacis</i> з метою підвищення якості професійної підготовки студентів.....	33
Білогур В.Є. Роль студентського самоуправління у розгортанні процесів демократизації у студентському середовищі.....	41
Бондар Л.В. Особливості адаптації першокурсників до навчання у вищих навчальних закладах.....	46
Жулєва Л.Д., Мацкевич Д.А. Некоторые вопросы интеграции вузов в мировое образовательное пространство.....	51
Левшин М.М. Освітня інтеграція чи наслідування.....	55
Немержицький О. А. Розвиток ідей педагогічної антропології в творчості с.й. Гессена.....	60
Панібратцев А.В. Глобалізація і задачі сучасного образования.....	67
Пелєх Л.Р. Філософсько-культурологічний контекст розвитку аксіологічної освіти в сучасній Польщі.....	74
Пришляк В. М. Організаційно-правові засади формування проєктної діяльності фахівців з механізації сільського господарства у вищих аграрних навчальних закладах.....	81
Рахманов В.О. Система наукових вимог до змісту вищої освіти у технічному закладі.....	87
Романова С.М. До питання про оцінювання освітніх результатів: міжнародний аспект.....	93
Сорочинська В.Є. Соціально-педагогічні основи превентивного виховання студентської молоді: зарубіжний та вітчизняний досвід.....	98
Тадєєва М.І. Формування систем шкільної іншомовної освіти в країнах першої хвилі вступу до ЄС (1973–1986).....	105
Тименко В.М. Особливості підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів у Німеччині.....	113
Холковська І.Л. Структура готовності майбутніх учителів до попередження і розв'язання конфліктів.....	118
Чаграк Н.І. Гритчук Г.В. Основні тенденції розвитку міграційних процесів у сфері вищої освіти України.....	126
Чепіга І.В. Соціально-педагогічні аспекти формування громадянськості в процесі громадянської соціалізації старших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах.....	133
Яницький М. С., Пелєх Ю. В., Сєрий А. В. Особенности ценностных предпочтений российских и украинских студентов.....	139

РЕАЛІЗАЦІЯ ПІДХОДУ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНЗ..... 147

Алексєєв О. Л. Організаційно-педагогічні умови підготовки військовослужбовців до охорони закордонних дипломатичних установ України.....	148
Анненкова І.П. Трирівнева модель системи управління якістю освіти у ВНЗ на основі процесного підходу.....	154
Бабій Г. В. Аналіз специфіки професійної діяльності та вимог до особистісних та професійних якостей інженерів з програмного забезпечення в контексті формування культури професійного спілкування.....	162
Барановська Л. В. Когнітивно-комунікативний досвід викладача – важливий чинник підвищення якості підготовки фахівців у технічному ВНЗ.....	170
Бережко О. Л. Основні шляхи вдосконалення професійної компетентності викладачів авіаційної англійської мови.....	178
Борець І. В. Застосування проєктних технологій навчання у майбутніх фахівців з транспортних систем для формування ключових компетентностей у процесі професійної підготовки.....	184
Булгакова Н. Б. Особенности технологии обучения химии иностранных студентов на этапе довузовской подготовки.....	190
Візір і. В., Сікрська М. В. Організація самостійної роботи студентів у клініці нервових хвороб.....	196
Гаврутенко Л. А. Використання тренінгових технологій при вивченні економічних дисциплін студентами економічного коледжу.....	200
Галузяк В. М. Дослідження особистісної зрілості у зарубіжній психології та педагогії.....	205
Глушаниця Н. В. Дефінітивний аналіз з проблеми формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх бакалаврів з авіоніки.....	211
Гребницький Г.М., Бабін І.І. Моніторинг якості – основний інструмент забезпечення прозорості навчальних програм ВНЗ і визнання кваліфікацій вищої освіти.....	217
Гнидюк О. Я. Педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з населенням контрольованих прикордонних районів.....	223
Гуревич Р. С., Шестопалюк О. В. Інноваційні освітні технології в діяльності закладів вищої освіти.....	230
Джеджула О.М., Красєська О. Д. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів засобами психологічного тренінгу.....	237
Дика С. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках трудового навчання та креслення.....	242
Добротвор О. В. Засвоєння студентами методів одержання знань у сучасному ВНЗ.....	247
Дудорова Л. Ю. Інноваційний підхід до туристичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.....	252
Зарубінська І.Б. Основні результати дослідження теоретико-методичних основ формування соціальної компетентності особистості.....	257
Іванова О. О. Аналіз техніки ведення переговорів фахівцями економічного профілю.....	265

Іванчук Ю. Б. «Теорія великого об'єднання» фундаментальних взаємодій як модель формування змісту та структури дисциплін науково-природничого циклу.....	271
Коваленко О. О. Креативні технології у процесі формування культури професійного спілкування майбутніх авіадиспетчерів.....	277
Ковалькова Т. О. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх психологів як важливий чинник навчання за фахом.....	282
Ковальчук О. Л. Складові компоненти вищого навчального закладу при підготовці майбутніх фахівців.....	288
Козлакова Г. О. Взаємодія педагогічних та інформаційних технологій у підготовці студентів технічного університету.....	295
Козловський Ю. М. Організаційні та управлінські аспекти наукової діяльності вищого навчального закладу.....	301
Кокарева А. М. Сучасні підходи до підвищення якості освіти в умовах функціонування вчз.....	308
Конопляник Л. М. Психолого-педагогічні умови формування пізнавальної діяльності майбутніх інженерів авіаційної галузі (на прикладі іноземної мови).....	313
Лозинська Л. Ф. Роль викладача-куратора у створенні толерантного навчально-виховного простору в академічній групі медичного університету.....	320
Лузік Е. В. Результативний підхід до організації освітньої діяльності як основа ефективності професійної підготовки у вчз.....	328
Мельничук І. М., Карпова В. В., Перута І. І. Наукове обґрунтування акме-синергетичного підходу у підготовці фахівців соціономічних професій у ВНЗ.....	337
Молоченко В. В. Навчання у складі малих груп як фактор розвитку вмінь партнерської взаємодії.....	341
Муранова Н. П. Проблеми змісту фізико-математичної підготовки старшокласників у теорії та практиці навчання при ВНЗ.....	347
Нагрибельна І. А. Удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів засобом самостійної роботи.....	355
Нітенко О. В. Іншомовна підготовка фахівців із права на третьому циклі вищої освіти в Австрії.....	360
Петрук В. А., Ляховченко Н. В. Професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін як одна з педагогічних умов формування базового рівня фахової компетентності у студентів технічних ВНЗ.....	365
Погоріла С. Г. Підвищення ефективності підготовки магістрів з економіки і підприємництва до професійної діяльності.....	370
Регейло І. Ю. Соціальний портрет сучасного аспіранта: результати педагогічного дослідження.....	376
Рожко Т. А. Особливості гуманітарної підготовки студентів технічних коледжів.....	382
Рябокін Л. М. Формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій.....	389
Свириденко О. М. Синергетичний підхід у формуванні ціннісних компетентностей студентів в інтегративному освітньому просторі.....	394
Сиволап В.В., Григор'єв З. Ю., Олійник О. І., Авраменко Н. Ф., Лихасенко І. В., Полівода С. В. Впровадження кредитно-модульної системи в організації навчального процесу у англомовних студентів на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб.....	400
Сіроштан О. В. Загальна характеристика критеріїв сформованості культури професійного спілкування майбутніх соціальних працівників.....	404

Тадеев П. О., Мартинюк Г. Ф. Особливості підготовки майбутніх педагогів-гуманітаріїв до застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань у професійній діяльності.....	411
Теловата М. Т. Конструктивізм як основа нової культури навчання у вищих навчальних закладах.....	418
Тимчук І. М. Концептуальні засади гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки.....	423
Тогочинський О. М. Аналіз соціальної рефлексії як складової соціальної компетентності особистості.....	430
Фотинюк В. Г. Професійно-прикладна фізична підготовка як ефективний засіб готовності студентів до майбутньої діяльності за фахом.....	436
Фурман Т. Ю. Методичні рекомендації науково-педагогічному складу ВНЗ щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі економіки та підприємництва.....	442
Хоменко-Семенова Л. О. Інтерактивні технології навчання як чинник підвищення якості підготовки студентів у технічному ВНЗ.....	449
Шостка В. І., Дубинянський Ю. М. Проблеми підготовки фахівців та оцінка знань студентів в сучасних умовах функціонування вищих навчальних закладів.....	454
Яковлева М. В. Поширення і забезпечення міжкультурного діалогу – важливий виклик для сучасної університетської освіти.....	460
Яценко Е. М. Реалізація особистісно орієнтованого підходу в сучасних умовах функціонування ВНЗ.....	466

ФАХОВА ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....

Годлевська Д. М. Effective communication as the basis of future professional activity of foreign students in ukrainian higher educational institutions.....	474
Головаха М. Л., Кожем'яка М. О., Кудієвський А. В., Нерянов Ю. М., Шишка І. В. З Досвіду підготовки англомовних студентів на кафедрі травматології та ортопедії.....	479
Дерба С. М. Текст за фахом як основна одиниця вивчення української мови іноземними студентами.....	486
Довгоп'ят О. О. Мовна адаптація іноземних абітурієнтів на підготовчих факультетах України.....	491
Драб Н. Л. Формування соціокультурної компетенції у студентів старших курсів економічних вчз України під час навчання продукування ділової презентації німецькою мовою.....	498
Зозуля І. Є. Вивчення української мови та країнознавства як один з напрямків формування полікультурної вихованості іноземних студентів (досвід вінницького національного технічного університету).....	504
Плинокос Д. Д. Якість освіти при експорті освітніх послуг.....	511
Прадієлянний М. Г., Яцишин О. М. Адаптація іноземних студентів до навчання в Україні: типові бар'єри і засоби їх подолання.....	517
Різниченко С. Т. Ценностные аспекты межкультурной подготовки иностранных граждан и их роль в процессе довузовской подготовки.....	523
Самохвал О. О. Використання сучасних інтегративних методів навчання іноземній мові в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів.....	530
Христенко І. О. Вплив інтеграційних та глобалізаційних процесів на підготовку іноземних фахівців для зарубіжних країн за кордоном.....	537

CONTENTS

<i>V.I. Lugovyi, O.M. Slusarenko, Z.V. Talanova. National framework of the qualification as an instrument of integration to the european space of higher education.....</i>	6
<i>I.D. Bekh. The paradigmatic basis of the student integral personality formation.....</i>	12
<i>M.I. Smetanskyi. Some aspects of the ukrainian higher education enhancement.....</i>	18
<i>B.P. Eliseev. The higher education state strategies as optimization goals.....</i>	25
ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF STUDENT MOBILITY AT THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS.....	32
<i>L.V. Baranovska, M.M. Baranovskyi. The application of the experience in the european union tempus-tacis projects in the process of students' professional training.....</i>	33
<i>V.Y. Bilogur. The role of student self-government in the process of democratization in the student environment.....</i>	41
<i>L.V. Bondar. The peculiarities of the first year students adaptation to the studies at the higher educational establishments.....</i>	46
<i>L.D. Zhulieyeva, D.A. Matskevych. The higher educational establishments integration into the world education.....</i>	51
<i>M.M. Levshyn. Education integration or copyism.....</i>	55
<i>O.A. Nevmerzhytskyi. Pedagogical anthropology ideas in the s.y. hessen's works.....</i>	60
<i>A.V. Panibratsev. Globalization and goals of modern education.....</i>	67
<i>L.R. Pelekh. The philosophical and cultural context of the axiological education in modern Poland.....</i>	74
<i>V.M. Pryshlyak. The organizational and legal basis of design activities formation of the agricultural industry specialists at the higher agricultural educational establishments.....</i>	81
<i>V.O. Rakhmanov. The model of educational and cognitive process at the higher educational establishments.....</i>	87
<i>S.M. Romanova. The evaluation of educational results: an international aspect.....</i>	93
<i>V.Y. Sorochynska. The social and pedagogical basis of the preventive education of the students youth: an international and national experience.....</i>	98
<i>M.I. Tadeyeva. Foreign languages educational system formation at schools in the first eu integration countries (1973-1986).....</i>	105
<i>V.M. Tymenko. The peculiarities of the social workers and teachers training in GERMANY.....</i>	113
<i>I.L. Holkovska. The structure of the future teachers readiness to the conflicts prevention and solution.....</i>	118
<i>N.I. Chagrak, G.V. Grytchuk. The main trends of the migration processes in the higher education area of UKRAINE.....</i>	126
<i>I.V. Chepiga. Social and pedagogical aspects of the civic consciousness formation in the process of the youth civil socialization at the higher educational establishment.....</i>	133
<i>M.S. Yanytskyi, Y.V. Pelekh, A.V. Sieryi. The peculiarities of the RUSSIAN and UKRAINIAN students axiological preferences.....</i>	139

REALIZATION OF APPROACHES TOWARDS THE EDUCATION QUALITY ENHANCEMENT UNDER THE MODERN ENVIRONMENT OF THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS.....147

<i>Alexeev O. L. Organizational and pedagogical conditions of military personnel training to defend the foreign diplomatic institutions of UKRAINE.....</i>	148
<i>I.P. Annyenkova. Three-level model of higher education quality management on the basis of process approach.....</i>	154
<i>G.V. Babiy. The analysis of the professional activities specificity and the requirements to the software engineers' professional and personal features in the context of professional communicative culture formation.....</i>	162
<i>L.V. Baranovska. The teacher's cognitive and communicative experience as an important factor of the quality enhancement of experts training at the technical higher educational establishments.....</i>	170
<i>O.L. Berezhko. The essential ways of the aviation english instructors professional competence enhancement.....</i>	178
<i>I.V. Borets. Application of education design technologies in the process of professional training of future transport systems specialists for key competences formation.....</i>	180
<i>N.B. Bulgakova. The methodological peculiarities of foreign students pre-high educational training on chemistry.....</i>	190
<i>I.V. Vizir, M.V. Sikorska. Students self-study work organization at the clinic of neuropathology.....</i>	196
<i>L.A. Gavrutenko. The training technologies application at the subjects of economics in the economical colleges.....</i>	200
<i>V.M. Galuziak. Research of personality's maturity in foreign psychology and pedagogy.....</i>	205
<i>N.V. Glushanytsya. Definitive analysis of foreign language professional communicative competence formation.....</i>	211
<i>G.M. Grebnytskyi, I.I. Babyn. Quality monitoring – the main tool of providing university curricula transparency and recognition of higher education qualifications.....</i>	217
<i>O.Y. Gnyduk. Pedagogical conditions of future officers and border guards training to work with the population of controlled border areas.....</i>	223
<i>R.S. Gurevich, O.V. Shestopalyuk. Innovative educational technologies at the work of higher educational establishments.....</i>	230
<i>O.M. Dzhedzhula, O.D. Krayevska. Future managers' communicative competence formation by means of psychological training.....</i>	237
<i>S.P. Dyka. Information and communication technologies application at the lessons of vocational training and technical drawing.....</i>	242
<i>O.V. Dobrotvor. Digesting methods of students studies in the modern higher educational establishments.....</i>	247
<i>L.U. Dydorova. The innovative approach to the future physical education teachers training.....</i>	252
<i>I.B. Zarubinska. The results of theoretical and methodological research on the personality social competence formation.....</i>	257
<i>O.O. Ivanova. Analysis of business negotiations methods used by economics specialists.....</i>	265
<i>Y.B. Ivanchuk. Grand unification theory of a fundamental interaction as a model of the scientific-practical disciplines content and structure formation.....</i>	271
<i>O.O. Kovalenko. Creative technologies in the process of professional communication culture formation of future air controllers.....</i>	277

T.O. Koval'kova. Quality enhancement of future psychologists professional training of as an important factor of professional education.....	282
O.L. Kovalchiuk. The higher educational establishment structural components in the process of future experts training	288
G.O. Kozlakova. The cooperation of pedagogical and information technologies in students training at technical university	295
Y.M. Kozlovskiyi. The organizational and administrative aspects of higher educational establishment scientific activity.....	301
A.M. Kokareva. Modern approaches to the higher education quality enhancement at the universities	308
L.M. Konoplyanyk. Psychological and pedagogical conditions of future aviation engineers cognitive activity formation (in terms of foreign language).....	313
L.F. Lozynska. The tutor's role in the creation of tolerant educational atmosphere in the academic group of medical university	320
E.V. Luzik. Resultative approach to the educational process organization as a basis of effective professional training at the universities	328
I.M. Melnychuk, V.V. Karpova, I.I. Petruta. The acme-synergetic approach application in the process of sociology specialists training at the higher educational establishments	337
V.V. Molochenko. Studies in small groups as a factor of partners interaction skills development.....	341
N.P. Muranova. The essence and structure of senior students training on physics and mathematics at the universities	347
I.A. Nagrybelna. The professional training enhancement of the future primary school teachers with a help of self-guided development.....	355
O.V. NITENKO. Foreign language training of the law experts at the third cycle of higher education in austria	360
V.A. Petruk, N.V. Liahovchenko. Orientation toward the professional issues in teaching process as one of the pedagogical conditions of basic professional education competence formation of the future technical specialists	365
S.G. Pogorila. The enhancement of efficiency of economics and business masters training for the future professional and pedagogical activities.....	370
I.Y. Reheilo. Modern postgraduate student social portrait: pedagogical research results.....	376
T.A. Rozhko. Technical college students humanitarian training peculiarities	382
L.M. Ryabokin. Future social workers integrative professional readiness formation by the application of interactive technologies.....	389
O.V. Svyrydenko. Synergetic approach in the process of students' axiological competences formation at the integrative education.....	394
V.V. Syvolap, Z.E. Grigoryeva, A.I. Oleynik, N.F. Avramenko, I.V. Likhachenko, S.V. Polivoda. Credit-modular system organization of studying process of english speaking students at the department of internal diseases propedeutics.....	400
O.V. Siroshstan. The general characteristics of the future social workers professional communication culture criteria	404
P.O. Tadiyev, G.F. Martynuk. The future humanitarian teachers training peculiarities to apply the computer-based tasks in the professional activities	411
M.T. Telovata. Constructivism as the basis of the new educational culture at the higher educational establishments.....	418
I.M. Tymchuk. Conceptual basis of future ecologists humanization in the process of their professional training	423
O.M. Togochnyskiy. Social reflection analysis as an integral part of personality social competence	430

V.G. Fortynuk. Professional practical physical training as a effective method of students preparation for the future professional activities.....	436
T.U. Furman. Guidelines for the universities teaching staff on the professional competence formation of the future experts in the field of economics and business	442
L.O. Khomenko-Semenova. The interactive technologies implementation as a method of students training quality improvement at the higher technical establishments	449
V.I. Shostka, Y.M. Dubynianskiy. Expert training and the students knowledge evaluation under the modern conditions of the higher educational establishments	454
M.V. Yakovleva. Intercultural dialogue extension and ensuring as a challenge for the modern university education	460
E.M. Yaschenko. The self-oriented approach application under the modern conditions of higher educational establishments.....	466

FOREIGN CITIZENS' VOCATIONAL TRAINING IN UKRAINE: MODERN STATUS AND THE PROSPECTS OF DEVELOPMENT473

D.M. Godlevska. Effective communication as the basis of future professional activity of foreign students in ukrainian higher educational institutions.....	474
M.L. Golovakha, M.O. Kozhmiaka, A.V. Kygievskiyi, Y.M. Nerianov, I.V. Shyshka. English speaking training at the department of traumatology and orthopedics.....	479
S.M. Derba. Texts of a special professional field as the main factor of the UKRAINIAN language learning by foreign students.....	486
O.O. Dovgopiat. Language adaptation of foreign entrants at the pre-university faculties of Ukraine	491
N.L. Drab. Socio-cultural competence formation of the students of economic higher educational establishments of ukraine in the process of making business presentations in german	498
I.Y. Zozulya. The study of ukrainian language and regional geography as one of the methods of foreign students' multicultural awareness formation (the experience of vinnitsa national technical university)	504
D.D. Plynokos. The education quality in the process of education services export	511
M.G. Pradivlianyi, O.M. Yatsyshyn. Foreign students' adaptation to the UKRAINIAN higher education: barrier and the way of their overcoming.....	517
S.T. Reznichenko. The axiological issues of intercultural communication and their role in the process of the foreign citizens pre-university training	523
O.O. Samohval. The usage of modern integrative methods of foreign language teaching in the process of future managers' professional training	530
I.O. Khrystenko. Integration and globalization processes influence on the foreign specialists training abroad	537

воді навчального процесу підтримкою, ініціативою і порадами, що відображено на рисунку 2.

Рис. 2 Конструктивістська філософія навчання

З погляду на сьогоденні задачі навчання і особливо його конкретне спрямування на особистість, конструктивістський підхід є найбільш придатним підходом до системного формування знань і проектування діяльності згідно з кінцевим результатом. Зберігання фрагментів сприйняття пам'яттю у вигляді певних «конструкцій», формування знань систем на когнітивному ґрунті і неформальне відношення до самого процесу опрацювання знань як до особистої потреби «виробляти» і «створювати», використовуючи форми співробітництва («взаємопідтримка» за П. К. Анохіним), – це і є сучасний підхід до навчальної діяльності.

До речі, яскравим прикладом застосування такого підходу у навчанні можна вважати структуру діяльності з розв'язання задач у пошуково-дослідній (задачній) технології навчання.

Конструктивісти розглядають студентів як активних учасників навчального процесу. Знання не переходять від когось, це індивідуальна інтерпретація студентів та обробка отриманої інформації. Студент знаходиться у центрі навчання з викладачем, який виконує роль радника та підтримує навчання. Основний акцент у цій теорії робиться на навчанні, яке проводиться у контексті. Якщо інформація має використовуватись у декількох контекстах, тоді треба забезпечити багато контекстні навчальні стратегії та певнитись, що студенти можуть широко використовувати отриману інформацію. Навчання – це перехід від однобічних настанов до тлумачень, від відкриттів до знань.

1. Навчання мусить бути активним процесом. Активний процес – це надання студентам завдань на використання отриманої інформації у практичних ситуаціях.

2. Студенти повинні конструювати свої особистісні знання замість сприйняття без перетворення інформації від викладача.

3. Повинні заохочуватись сумісне та кооперативне навчання. Робота студентів один з одним є життєвим досвідом для роботи у групах та дозволяє використовувати успіхи інших студентів і вчитися на них.

4. Студентам треба надавати можливість контролювати навчальний процес.

5. Студентам необхідно надавати час на роздуми і ретроспективний аналіз своєї діяльності (рефлексію).

6. Студент мусить відчувати, що навчання має для нього особисте значення. Отже корисно, щоб навчальні матеріали містили приклади, що близькі інтересам студентів і цікаві як додаткова інформація.

7. Навчання має бути інтерактивним з метою забезпечення його високого рівня та соціальної значущості. Навчання – це розширення простору нових знань, навичок та відношень при взаємодії з інформацією та середовищем.

8. Конструктивістський простір навчання, який формує викладач, складається з 8 складових: активності, конструктивності, співробітництва, цілеспрямованості, комплексності, змістовності, комунікативності, рефлексивності.

Цікавим наслідком конструктивістського підходу є те, що суто діяльність розглядається як гнучкий і варіативний процес, який конструюється особистістю в кожному конкретному випадку з урахуванням власного досвіду, цілей і умов діяльності, базових знань тощо. Отже і конструктивістський простір, проектується окремо для кожної конкретної проблемної ситуації. Це означає, що самий процес створення такого простору є для кожної особистості «віртуальним», пошуковим і творчим. Важливим для конструктивізму є принцип про те, що знання – це «більше продукт винаходу, ніж відкриття» [2, с. 171].

Дорогу до винаходу можна проходити в різному темпі, з використанням різних навчальних стратегій, але роль викладача залишається надважливою – він в значній мірі перестає бути передавачем знань, а стає диригентом навчального процесу, створює умови, коли кожен з учасників відчуває себе комфортно, може вільно висловлюватись і має достатньо стимулів та мотивацій до самовдосконалення.

Література

1. Kohlberg L. *Essays on Moral Development, Vol. II. The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages.* San Francisco, CA: Harper & Row. – 1984.
2. David N. Aspin. Judith D. Chapman. *Values Education and Lifelong Learning. Principles, Policies, Programmes,* Springer. – 2007.

УДК 378.14:504

І.М. Тимчук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Резюме. У статті визначено та обґрунтовано концептуальні засади гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки: сформованість особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання студентів-екологів на гуманістичних засадах; забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання студентів; дотримання викладачами педагогічно доцільних

гуманістичних принципів та застосування екологічно спрямованих методів навчання; гуманізація взаємовідносин між викладачами та майбутніми екологами.

Ключові слова: гуманізація навчання, гуманізація вищої екологічної освіти, гуманістично спрямована особистість майбутнього фахівця-еколога, екологічна свідомість.

Резюме. В статье определены и обоснованы педагогические условия гуманизации обучения будущих экологов в процессе их профессиональной подготовки: сформированность личности преподавателя высшей школы, способного к обучению будущих экологов на гуманистической основе; обеспечение гуманистической ориентированности содержания обучения студентов; внедрение педагогически целесообразных гуманистических принципов и экологически обусловленных методов обучения; гуманизация взаимоотношений преподавателей и будущих экологов.

Ключевые слова: гуманизация обучения, гуманизация высшего экологического образования, гуманистически направленная личность будущего эколога, экологическое сознание.

Summary. Pedagogical conditions of future ecologists' humanization in the process of their professional training include: higher educational establishments teachers' personality formation who will provide humanistic teaching; humanly oriented students education content; pedagogic aimed humanization approaches and ecologically approved teaching methods; teachers and students of ecological faculties relations humanization process.

Key words: humanization of training, humanization of high school education at the future ecologists training, human orientated personality of the future ecologist, ecological awareness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Метою професійної підготовки майбутніх екологів має бути формування готовності до вирішення глобальної проблеми сьогодення – сприяння виживанню людини як виду *homo sapiens*. Вони мають розуміти тенденції розвитку науки, бути здатними різнобічно підходити до вивчення кожного явища в природі та суспільстві, мають досконало знати природу рідного краю, що сприятиме становленню цілісної особистості з пріоритетом загальнолюдських цінностей. А це можливо лише за умови гуманізації навчання у ВНЗ.

Вивчення наукової літератури та практики в галузі екологічної освіти дозволило виявити певні *суперечності*, які існують між: 1) складною та напруженою екологічною ситуацією в Україні, що склалася внаслідок відсутності орієнтованості економіки на екологічно безпечне середовище, безвідходне виробництво, здоров'я людей, та не зовсім об'єктивним її відображенням у системі фахової екологічної освіти; 2) потребами ринку праці в компетентних, ініціативних, гуманістично спрямованих охоронцях довкілля, перспективне мислення яких здатне моделювати шляхи порятунку людства від екологічних криз і катастроф, і реальним станом підготовки фахівців даного напрямку у ВНЗ; 3) очікуваннями молоді щодо використання в системі екологічної освіти інноваційних педагогічних технологій, заснованих на принципах людиноцентризму, і методичною консервативністю науково-педагогічних працівників, їхньою неготовністю до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженню проблем гуманізації, зокрема навчально-виховного процесу присвятили свої праці вчені-педагоги, психологи Г.Балл, І.Бех, С.Гончаренко, Л.Даниленко, І.Зязюн, А.Капська, Б.Коссов, І.Кузнецова, Ю.Мальований, Н.Ничкало, В.Семиченко, М. Дробноход тощо. Різноманітні аспекти спрямованості особистості знайшли відображення в результатах дослідженнях таких вчених, як: С.Л. Рубінштейн, А.Н. Леонтьєв, Б.Г. Ананьєв, С.Д. Максименко, В.С. Лозниця, С.С. Вітвицька, О.В. Скрипченко, В.О. Скребець та ін.

Метою даної статті є спроба теоретично обґрунтувати концептуальні засади гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз та узагальнення теоретико-методичних досліджень з проблеми дають можливість припустити, що гуманізація навчання майбутніх екологів буде ефективною за таких концептуальних засад: сформованості особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання майбутніх екологів на гуманістичних засадах; забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання студентів та застосування викладачами педагогічно доцільних гуманістичних принципів і дотримання «екологічно спрямованих» методів навчання; гуманізації взаємовідносин між викладачами та майбутніми екологами. Зупинимося на характеристиці зазначених засад.

1. **Сформованість особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання майбутніх екологів на гуманістичних засадах.** Результативність процесу гуманізації освіти у вищій школі зумовлюється особливостями педагогічної діяльності викладача, яка за своєю природою має гуманістичний характер. У цілісному педагогічному процесі викладач вирішує два основних завдання – адаптації та гуманізації. Адаптивна функція пов'язана з підготовкою студента, виховання до певної соціальної ситуації, до конкретних запитів суспільства, а гуманістична – з розвитком його особистості і творчої індивідуальності [9, с. 131-132].

Гуманістична налаштованість українських педагогів базується на такому положенні: освіта в Україні як у демократичній державі повинна орієнтуватися, насамперед, не на потреби господарчі, а на потреби людські, враховуючи у такий спосіб і проблеми господарчі [6, с. 20].

Одним із перших, хто звернувся до проблеми здійснення психолого-педагогічної характеристики вчителя, був О. Духнович. Він обґрунтував систему вимог до педагога: «Наставник повинен бути обдарованим особливими якостями, і між ними: той, хто бажає вчити, повинен мати справжнє покликання до цієї служби; повинен мати добрі й правильні знання та відомості з того предмета, який хоче викладати іншим; повинен мати чистий і непорочний норов і процвітати доброчесностями; повинен бути вже від природи лагідним, поважним, з повним характером муж; повинен вихованців своїх любити та їхню любов також для себе заслужити» [12, с. 45].

Свій внесок щодо систематизації вимог до особистісних властивостей педагогів зробив О. Мороз. Вчений запропонував таку модель сучасного педагога національної школи: загальногромадянські риси; морально-педагогічні якості; індивідуально-психологічні особливості; фахова компетентність і спеціальна підготовка [10, с. 32-34].

Ефективність гуманізації вищої освіти визначається сформованістю викладача як особистості. Сучасні вимоги до особистості педагога на межі тисячоліть полягають у тому, що «педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах» [2, с. 412].

Базовим компонентом структури особистості саме такого викладача є гуманістична спрямованість його особистості, що виявляється у ставленні до студента як до найвищої цінності, визнанні його права на свободу і щастя, вільний розвиток і прояв здібностей. Професійно значимими якостями викладача, здатного до олюднення навчання студентів, є: любов до вихованців, чуйність, вміння поважати їхню гідність; інтелігентність (високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі дисципліни викладання, висока культура поведінки); вимогливість і справедливість. Зазначені властивості є базовими для формування здатності викладача до особистісно зорієнтованого педагогічного спілкування, яке є особливо значущим в напрямі гуманізації вищої освіти. Викладачам, які характеризуються гуманістичною спрямованістю особистості, властиві професіоналізм та сформовані вміння щодо здійснення індивідуального та диференційованого підходів до навчання студентів. Професіоналізм передбачає наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних), прикладних умінь та навичок. Це знання з навчальної дисципліни, методики її викладання, знання педагогіки і психології. У викладача-гуманіста має бути розвиненим особливий тип мислення – гуманістичний.

2. *Забезпечення гуманістичної орієнтованості змісту навчання студентів.* Зазначене положення обґрунтовано на прикладі викладання дисциплін психологічного циклу. Такий вибір зумовлений науковим потенціалом даних дисциплін, значущістю їхнього змісту в напрямі формування гуманістично спрямованої особистості. Зміст курсу «Психологія», що викладається студентам напряму підготовки «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», покликаний реалізувати завдання гуманізації освіти. Програма дисципліни є уніфікованою, її зміст не диференціюється відповідно до мети фахової підготовки студентів певних напрямів. Це закономірно, оскільки ця дисципліна є нормативною з циклу соціально-гуманітарних курсів. Однак, ми вважаємо, що з метою конкретизації майбутнім екологам змісту їхньої професійної підготовки, поглиблення фахової мотивації, засвоєння ними концептуальних цілей екологічної діяльності в сучасних умовах доречним є поглиблення змісту дисципліни в напрямі його гуманістичної орієнтованості. «Екологічна психологія» є професійно орієнтованою дисципліною. Її зміст у процесі проведення дослідження було орієнтовано на формування гуманістично спрямованої особистості фахівця-еколога з екоцентричним типом екологічної свідомості.

3. *Дотримання викладачами педагогічно доцільних гуманістичних принципів і застосування екологічно спрямованих методів навчання.* Гуманізація навчання передбачає відбір змісту, форм і методів навчання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності – її пізнавальних процесів, особистісних якостей; створення таких умов, за яких студент може і прагне навчатися, особисто зацікавлений в тому, щоб сприймати навчальні впливи. Основною функцією навчання при цьому стає не стільки формування високого рівня

інтелекту, скільки формування розвиненої особистості з високими, громадсько значущими цілями й ідеалами.

У перетворенні освіти на таку, що створює найкращі умови для саморозвитку всіх психічних, фізичних, моральних можливостей дитини, формування в неї рис особистості гуманіста вбачає сутність гуманізації освіти С. Бондар. Він пов'язує її з вирішенням трьох головних завдань, якими є: демократизація устрою системи освіти; перетворення взаємодії педагога й вихованців на процес творчого саморозвитку останніх; створення умов формування в учнів, студентів та педагогів особистості гуманіста, демократа, творця [3, с. 8].

Гуманізувати навчальний процес – означає створити природні для навчання особистості умови. Створення цих умов для студентів ВНЗ базується на основі певних принципів гуманізації освіти у вищій школі: формування особистісного стилю взаємин студента з однокурсниками та з викладачем. Спілкування і взаємодія є основним механізмом передачі соціального досвіду, а особистісний характер взаємин найбільше відповідає завданням гуманізації учіння і виховання; активна взаємодія з однолітками і взаємне збагачення; включення студентів у творчу діяльність і розвиток творчих здібностей. Творча діяльність є засобом інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей і особистісних якостей студента [1, с. 74].

Цьому сприяють також принципи природовідповідності та природодоцільності; забезпечення високого рівня духовності життєдіяльності студентів; самоорганізуючої творчості майбутніх професіоналів, «принцип суб'єктності і свідомості, що пізнає», принцип компліментарності, «суб'єктивного контролю», принцип гнучкості освіти.

Відповідно до мети нашого дослідження та з використовуючи результати наукових досліджень А.М. Львовичіної, С.Д. Деребо та В.А. Ясвіна ми намагалися здійснити характеристику екологічно спрямованих методів навчання. Ними є методи формування екологічної свідомості, мислення; виховання екологічних цінностей; методи формування суб'єктивного ставлення до природи; методи практичної взаємодії із світом природи.

Формування екологічної свідомості, розвиток екологічного мислення, виховання екологічних цінностей є ефективними, коли у процесі фахової підготовки доречно використовуються *активні методи навчання*.

А. Львовичіна пропонує використовувати такі з них: демонстраційний експеримент, круглий стіл, ділова гра, «мозковий штурм».

Демонстраційний експеримент (наприклад, гра «Горіхи») полягає в тому, щоб продемонструвати студентам актуальність проблем екологічної освіти, а також формування екологічної свідомості. Застосування методу «круглого столу» як активного методу вивчення екологічної психології забезпечує створення умов для обговорення психологічних проблем взаємодії і взаємовпливу людини і навколишнього середовища. «Мозковий штурм», на відміну від попереднього методу – це евристична бесіда, предметом якої є проблемна ситуація. Головними цілями ділової гри є формування екологічної свідомості та екологічного мислення, стимулювання високого рівня мотивації, інтересу та емоційної включеності [7, с. 236-240].

Метами формування суб'єктивного ставлення до природи є екологічна ідентифікація, екологічна емпатія, екологічна рефлексія, розроблені основоположниками екологічної психології С. Деребо та В. Ясвіним.

Метод екологічної ідентифікації полягає у створенні умов, коли особистості необхідно поставити себе на місце якого-небудь природного об'єкта, унаслідок чого формується відповідна поведінка стосовно природних об'єктів. Метод екологічної емпатії полягає в актуалізації співпереживання особистістю природних об'єктів, а також співчуття їм. Формується суб'єктифікація природних об'єктів через емоційну сферу особистості. Метод екологічної рефлексії передбачає самоаналіз особистістю своїх дій і вчинків, спрямованих на світ природи з погляду їх екологічної доцільності [4, 336-345].

Важливим завданням ВНЗ є необхідність навчити студентів-екологів розуміти цілісність природи Землі, єдність її процесів, зв'язок людини з природою. З огляду на це актуальним є застосування *методів практичної взаємодії із світом природи*. Одним із них є польові практики, під час яких вирішується навчальна мета й завдання з обов'язковим компонентом екологічної освіти і природоохоронної діяльності. Польові практики – це один із прикладів поєднання освіти і виховання, мета яких – посилення контактів студентів з природою. У процесі проведення польових практик із біологічних дисциплін студенти закріплюють теоретичні знання, отримані під час лекцій, формують вміння спостерігати не лише природні об'єкти та явища, а й взаємозв'язки людини з природою; оцінюють способи природокористування, беруть участь у справі охорони природи [8, с. 71-74].

Важливим і ефективним методом пізнання об'єктивної дійсності на рівні екосистем є *спостереження у природі*. Під час застосування цього методу у студентів розвивається почуття причетності до природи, відчуття її натхненності, що не дозволить людині ставитися до природи негуманно. Спостереження у природі (а це безпосереднє спілкування з природою) підвищує настрій, лікує, знімає втому, напруження, збагачує духовний світ студента, а тому вкрай необхідне для роботи майбутнього еколога-гуманіста.

Бінарним методом екологічно-гуманістичного навчання є організація мережі екологічних стежок. Вони можуть бути найрізноманітнішими за науковою спрямованістю – ботанічними, зоологічними, геологічними, історичними, а також комплексними ландшафтно-екологічними і здійснюватися пішоходами, лижниками, байдарочниками, туристами, розраховуватися як на дорослих, так і на дітей [5].

Крім зазначених вище методів навчання екологічної психології вважаємо доцільним застосування *аудіовізуальних методів*. Вони можуть поглиблювати, знайомити з темою, відтворювати досвід, передавати дійсність або створювати проблему. Найпоширенішими навчальними аудіовізуальними засобами є фільми, комп'ютерні ігри.

О. Рудоміно-Дусятська зазначає, що для формування екологічно доцільної поведінки фахівці використовують *метод прогнозування та демонстрації можливих наслідків руйнівної поведінки* у не дуже віддаленому майбутньому. Наприклад, за останні роки кінематографісти створили чимало так званих фільмів-катастроф, в яких демонструються наслідки недбалого ставлення людей до проблем середовища. Невтішні футурологічні прогнози, які дають вчені-екологи, теж широко публікуються, бо звернення до наукового авторитету є не менш ефективним засобом впливу на свідомість, ніж художнє відображення катастрофічних подій [11, с. 327-330].

Популярним є використання *комп'ютерних ігор* на заняттях. Студенти можуть самі створювати ігрові історії відповідно до теми заняття; аналізувати гру;

розробляти критерії оцінки гри (критерії розробляються для того, щоб інші навчилися оцінювати зміст, структуру, переживання або навчальний характер гри) [13, с. 166-177].

Протягом останнього десятиліття у процесі навчання студентів активно використовується Інтернет, тому цікавим аудіовізуальним методом навчання є відкрита дискусія в Інтернеті – ньюс групо. Ньюс – це короткі тексти (точка зору, документ, дискусійна стаття), які можуть читати всі користувачі і кожен може залишити свій коментар [14, с. 164-185].

4. *Гуманізація взаємовідносин між викладачами та майбутніми екологами*. Гуманізація взаємовідносин – це олюднення стосунків, піднесення особистої гідності людини: сприймання і ставлення до неї як до найвищої життєвої цінності. Це захищеність людини, визнання кожним своєї унікальності та неповторності. І саме педагог несе високу відповідальність за формування людського в людині. Йому належить творити культуру гуманних взаємовідносин. І в цьому педагогу повинно допомагати усвідомлення свого обов'язку перед суспільством, студентами. Базовими компонентами гуманних взаємовідносин із студентами є толерантність і демократичність викладача, його педагогічний такт.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що викладачі ВНЗ на основі зазначених концептуальних засад гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки покликані запобігати чи обмежувати проникнення антигуманістичних тенденцій у навчальний процес закладів освіти, виявляти неспроможність цих тенденцій у досягненні позитивних результатів у майбутній професійній діяльності, переконувати майбутніх фахівців сприймати себе як найвищу цінність.

Література

1. Борис Н.П. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу школи і вузу / Н.П. Борис // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: Зб. наукових праць. – Рівне: «Ліста», – 2001. – С. 71–75.
2. Герасимова І.Г. Гуманізація професійної підготовки майбутніх менеджерів виробничої сфери: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. Г. Герасимова. – Вінниця, 2002. – 19 с.
3. Гуманізація процесу навчання в школі: Навчальний посібник / [за ред. С.П. Бондар]. – 2 вид., доп. – К.: Стіло, 2001. – 256 с.
4. ДЕРЕБО С.Д., ЯСВИН В.А. Экологическая педагогика и психология / С.Д. ДЕРЕБО, В.А. ЯСВИН. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. – 480 с.
5. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники») / [Дідух Л.Б., Єрмоленко В.М., Крижанівська О.Т. та ін.]. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 88 с.
6. Зязюн І. Освіта і вчитель у контексті українського державотворення / І. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – №1. – С. 20
7. Левочкина А.М. Использование активных методов в изучении экологической психологии с целью формирования экологического сознания студентов высших учебных заведений / А.М. Левочкина [за ред. С.Д. Максименко] //

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. – Т.7. – Ч. 1. – С. 236–240.

8. Мельниченко Н.В. Польова практика з ботаніки як одна з форм екологічного навчання і виховання студентів / Н.В. Мельниченко // Матеріали IV міжнародної конференції «Екологія і освіта: Питання теорії та практики». – Черкаси, 1988, – С. 71-74.

9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. – [4-е видання, доп.], 2003. – 615 с.

10. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посіб. / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко [за ред. О.Г. Мороза]. – К.: НПУ, 2003. – 268 с.

11. Рудоміно-Дусятська О.В. Психологічні проблеми саморегуляції екологічної поведінки / О.В. Рудоміно-Дусятська [за ред. С.Д. Максименко] // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2003. – Т.7. – Вип. 9. – С. 327–330.

12. Слово про вчителя / [упор. О.Т. Губко]. – К.: Рад. шк., 1994. – С. 145.

13. Neue Medien in der Sekundarstufe I und II: Didaktik, Unterrichtspraxis / [Hrsg.: Wilfried Hendricks]. – Berlin: Comelsen Scriptor, 2000. – S. 166–177

14. G. Günther. Methoden Manual 1: „Neues Lernen“ / Gugel Günther. – Weinheim und Basel, 1997. – S. 164–185.

УДК: 378.035 : 005.336.2

Тогочинський О.М.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Резюме. У статті аналізується поняття рефлексії як складової соціальної компетентності особистості та її специфіка в контексті розвитку соціально компетентної поведінки. Розкривається зміст рефлексивно-оцінного компонента соціальної компетентності особистості.

Ключові слова: соціальна компетентність, компоненти компетентності, рефлексивно-оцінний компонент соціальної компетентності, соціальна рефлексія, механізми рефлексії, типи рефлексії.

Резюме. В статье анализируется понятие рефлексии как составляющей социальной компетентности личности, а также ее специфика в контексте развития социально компетентного поведения. Раскрывается содержание рефлексивно-оценочного компонента социальной компетентности личности.

Ключевые слова: социальная компетентность, компоненты компетентности, рефлексивно-оценочный компонент социальной компетентности, социальная рефлексия, типы рефлексии.

Summary. The notion of reflection as an integral part of social competence of personality as well as its peculiarities in context of socially competent behavior development has been analyzed. The content of reflective and evaluative component of social competence of personality has been deliberated.

Key words: social competence, components of the competence, reflective and evaluative components of social competence, social reflection, types of reflection.

Світова практика засвідчує, що до працівника правоохоронних органів мають висуватися найвищі кваліфікаційні та моральні вимоги. Їх наявність тісно пов'язана зі специфікою організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах системи МВС України. У такому контексті особливого значення для процесу підготовки фахівців правоохоронних органів набуває реалізація компетентнісного підходу в освіті.

Однією з ключових компетентностей фахівця правоохоронних органів було обґрунтовано компетентність соціальну, яка дає змогу ефективно взаємодіяти в спільноті, вибудовувати стосунки з колегами та оточуючими, працювати в команді та досягати соціально значущих цілей у професійній діяльності.

Аналіз досліджень структури соціальної компетентності особистості засвідчує доцільність виокремлення п'яти структурних компонентів: особистісного, ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-технологічного та рефлексивного [2].

Дослідження рефлексії та її особливостей є однією з ключових проблем сучасної психологічної науки. Вона знайшла широке відображення в рамках вітчизняних і зарубіжних досліджень. Вивчення структури рефлексії, факторів і динаміки її розвитку є важливим завданням як у теоретичному, так і в практичному планах, оскільки такі дослідження безпосередньо пов'язані з дослідженням проблеми механізмів формування особистості.

У низці експериментальних досліджень рефлексія виступає не тільки як структурний компонент певного предмета дослідження, але й як власне предмет спеціального психологічного дослідження. Так Н. Гуткіна присвятила свої дослідження вивченню рефлексивних очікувань особистості, А. Захарова, М. Боцманова, О. Новікова – вікових особливостей рефлексії та ін. Залежно від сфери дослідження, виокремлюється та чи інша грань рефлексії, наголошується той чи інший її аспект.

Однак недостатньо дослідженою залишається психолого-педагогічна категорія рефлексії в контексті формування соціальної компетентності особистості. Саме тому метою статті є аналіз поняття рефлексії як складової соціальної компетентності особистості та її специфіки в контексті розвитку соціально компетентної поведінки.

Соціальна компетентність особистості передбачає здатність до самоаналізу: вміння давати собі точну й об'єктивну оцінку, використовуючи допомогу оточення та інструменти зворотного зв'язку. При цьому уявлення людини про себе будуть змінюватися, коли зміниться сама людина чи її роль в організації, групі, сім'ї тощо, що трапляється на різних етапах життєвого шляху особистості чи у сфері взаємовідносин (наприклад, роль батька чи матері).

Важливим для формування соціальної компетентності особистості є висновок Т. Комар про те, що потреба у рефлексії виникає в разі суттєвої зміни умов діяльності, а досвід рефлексії зумовлює оптимізацію процесу діяльності людини та її соціалізації загалом.

Рефлексивно-оцінний компонент соціальної компетентності розкриває процес самопізнання суб'єктом власних психічних актів, станів, поведінки; розуміння дій та поведінки інших учасників взаємодії, передбачає оцінювання цього процесу та, за потреби, коригування його. Зміст рефлексивно-оцінного компонента соціальної компетентності особистості становлять: